

บทบาทและประสบการณ์สร้างสรรค์ของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน
The Role and Creative Aging in Community Development

จำสืบเอก ชัยภัทร พุ่มซ้อน

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาวิจิต ธีรวิโส (กลีบม่วง)

พระปลัดสุระ ญาณธโร (จันทิก)

อาจารย์ประจำหลักสูตร รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

อรพิน ปิยะสกุลเกียรติ

อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

บทคัดย่อ

บทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน เป็นผู้สร้างสรรค์เศรษฐกิจโดยการนำทักษะในวิชาชีพต่าง ๆ มาส่งเสริมการสร้างงานอาชีพ รายได้ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในชุมชน บทบาทนักรักษาสิ่งแวดล้อมจากการนำภูมิปัญญามาใช้ป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อม บทบาทในฐานะหมอพื้นบ้านจากการนำภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านไทยในการดูแลสุขภาพของชาวบ้านในชุมชน บทบาทนักสืบสานศิลปวัฒนธรรม โดยการเลือกสรรกลั่นกรองข้อมูลด้วยเหตุและผลอย่างรอบคอบ ตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์และการปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม บทบาทของผู้สร้างทุนมนุษย์ให้ชุมชนในด้านการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิสังคม เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งต่อตนเอง และสังคม ผู้สูงอายุยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเพื่อความมั่นคงของชาติ โดยเป็นผู้มีจิตสาธารณะ เป็นผู้ที่มีคุณค่าและมีศักดิ์ศรี แสดงถึงการเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน บทบาทดังกล่าวเป็นการสร้างความพร้อมในการรับมือกับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในอนาคต

คำสำคัญ: บทบาทผู้สูงอายุ การสร้างสรรค์ การพัฒนาชุมชน

Abstract

The role of the elderly in community development, to create the economy by their skills in various professions to promote job creation, income and quality of life of villagers in the community. The role of environmental conservationists in adopting the wisdom to prevent environmental problems, ethno medicine. The role of cultural heritage, to carefully selecting the information and reason, realize the value, benefit and practice appropriately. The role of capital human management, and the role for national security development. All of the aging roles will keep up with elderly society for future.

Key words: role aging, capacity creative, community development

บทนำ

ปัจจุบันมนุษย์มีอายุคาดเฉลี่ยยืนยาวมากกว่าที่ผ่านมา องค์การสหประชาชาติให้คำนิยามของ "ผู้สูงอายุ" หมายถึง ประชากรทั้งเพศชายและเพศหญิงซึ่งมีอายุมากกว่า 60 ปี ขึ้นไปนับตั้งแต่อายุเกิด ขณะที่องค์การอนามัยโลกระบุว่าประเทศต่างๆ ทั่วโลกได้คำนิยามสำหรับผู้สูงอายุต่างกัน ทั้งนิยามตามอายุเกิด หมายถึง ผู้ที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป หรือตามการกำหนดทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสภาพร่างกาย บางประเทศจึงมักจะนิยามผู้สูงอายุโดย

นับจากอายุ 65 ปี ขึ้นไป เป็นต้นสำหรับประเทศไทย พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 กำหนดให้บุคคลที่มีอายุ 60 ปี บริบูรณ์และมีสัญชาติไทยเป็นผู้สูงอายุหรือที่เรียกกันว่า "ผู้สูงอายุ" โดยแบ่งกลุ่มผู้สูงอายุได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้สูงอายุวัยต้น (อายุ 60-69 ปี) เป็นช่วงวัยที่ยังช่วยเหลือตนเองได้ผู้สูงอายุวัยกลาง (อายุ 70-79ปี) เป็นช่วงวัยที่เริ่มมีอาการเจ็บป่วย ร่างกายเริ่มอ่อนแอ มีโรคประจำตัวหรือโรคเรื้อรังและผู้สูงอายุวัยปลาย (อายุ 80 ปีขึ้นไป) เป็นช่วงวัยที่เจ็บป่วยบ่อยขึ้น อวัยวะเสื่อมสภาพ อาจมีภาวะทุพพลภาพ จำนวนผู้สูงอายุทั่วโลกมีจำนวนสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งแต่ละประเทศทั่วโลกจะต้องเตรียมความพร้อมและมีแผนรองรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างจริงจัง

สังคมแห่งผู้สูงอายุ

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2012) คาดการณ์ว่าในปีพ.ศ. 2593 (ค.ศ. 2050) จำนวนประชากรของผู้สูงอายุทั่วโลกที่มีอายุ 65 ขึ้นไป จะเพิ่มสัดส่วนเป็นเท่าตัว คิดเป็นร้อยละ 11 ของจำนวนประชากรโลกทั้งหมด กล่าวคือ 1 ใน 5 ของประชากรโลกจะมีอายุตั้งแต่ 65 ปี ขึ้นไป” นั่นหมายความว่า สังคมโลกกำลังจะกลายเป็นสังคมแห่งผู้สูงอายุ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันซึ่งล้วนส่งผลต่อสุขภาพ (Health) และการมีอายุยืนยาว (Longevity) ทั้งสิ้น

การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) ของสังคมไทย เกิดขึ้นตั้งแต่ในช่วงปี พ.ศ.2547-2548 มีประชากรผู้สูงอายุร้อยละ 10.4 ของประชากรทั้งหมด และในปีพ.ศ.2557 (ค.ศ.2014) พบว่ามีประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ร้อยละ 14.9 ของประชากรทั้งหมด และคาดว่าประเทศไทยจะเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ในช่วงปีพ.ศ. 2567-2568 และคาดการณ์ว่าประเทศไทยจะเข้าสู่ "สังคมสูงวัยระดับสุดยอด" ในปีพ.ศ.2575 โดยสหประชาชาติคาดการณ์ว่าสัดส่วนผู้สูงอายุของไทยมากกว่าประเทศอื่นๆ ในแถบภูมิภาคอาเซียน โดยจะก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเร็วกว่าประมาณ 20 ปี อย่างไรก็ตาม ปีพ.ศ.2583 (ค.ศ.2040) ทุกประเทศในอาเซียนจะกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2017)

จะเห็นได้ว่าสังคมไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมแห่งผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์แบบในอีกไม่นานแต่สังคมไทยกลับมองพื้นที่และโอกาสในการดำรงชีวิตให้แก่เด็ก วัยรุ่น และวัยทำงานมากกว่าผู้สูงอายุมาโดยตลอด ส่วนหนึ่งเป็นเพราะอิทธิพลของค่านิยมและมโนทัศน์ต่อผู้สูงอายุแบบเก่า กล่าวคือ แม้ว่าผู้สูงอายุจะได้รับการยกย่องและเป็นที่เคารพนับถือในกลุ่มคนรุ่นหลัง แต่คนไทยยังยึดติดกับกรอบความคิดเดิมที่ว่าผู้สูงอายุมักจะประสบกับภาวะถดถอยทั้งทางร่างกายและ/หรือจิตใจ จึงไม่ควรทำงานหนัก แต่ควรจะได้พักผ่อนอยู่กับบ้านเฉยๆ เพื่อให้ลูกหลานดูแลมากกว่าส่งผลให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ว่าเป็นบุคคลที่ต้องการพึ่งพิงสูง หรือกระทั่งเป็นภาระของสังคม ในทางกลับกันการเพิ่มขึ้นของสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุในสังคมย่อมส่งผลกระทบเชิงนโยบายต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ทั้งด้านการศึกษา ด้านแรงงาน ด้านสิ่งแวดล้อม และสวัสดิการผู้สูงอายุจึงถือเป็นโจทย์ท้าทายที่ประเทศไทยจะต้องเร่งดำเนินการศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุอย่างจริงจัง หาทางเพิ่มโอกาสให้กับผู้สูงอายุที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น เช่น มีกลไกเพื่อสร้างความมั่นคงด้านรายได้ สนับสนุนทัศนคติใหม่ต่อผู้สูงอายุพัฒนาการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพและระบบขนส่งสาธารณะ เป็นต้น

เมื่อมองในภาพรวมของสถานการณ์ในปัจจุบันของผู้สูงอายุ ที่พบว่าสังคมที่อาศัยอยู่นั้นขาดการวางแผนสนับสนุนแรงงานสูงอายุ เช่น การจ้างงานต่อเนื่อง การกำหนดเพดานค่าจ้างสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น ด้วยมุ่งหวังว่าจะช่วยบรรเทาปัญหาการขาดแคลนแรงงานจากจำนวนและสัดส่วนประชากรวัยแรงงานลดลง และคลายความวิตกกังวลเรื่องความมั่นคงทางเศรษฐกิจไปได้ด้วย สังคมต้องหันกลับมาคิดทบทวนทัศนคติเกี่ยวกับผู้สูงอายุเสียใหม่ เพื่อการใช้ชีวิตสมวัยอย่างมีพลังเต็มเปี่ยม ไม่มองอายุเป็นอุปสรรค หากแต่ใช้ต้นทุนประสบการณ์อันทรงคุณค่าจากความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์อันหลากหลายที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุหรือผู้ใช้ (user) เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาสังคมที่ตนอาศัยอยู่

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาททางสังคมของผู้สูงอายุ

การเปลี่ยนแปลงของช่วงอายุวัยส่งผลให้มีการปรับบทบาททางสังคมในแต่ละช่วงอายุบุคคลจะปรับตัวต่อการเป็นผู้สูงอายุได้ดีเพียงใด ย่อมน่าจะขึ้นอยู่กับที่ยอมรับบทบาทของตนเองในแต่ละช่วงอายุ ซึ่งบทบาทดังกล่าวจะส่งผลไปถึงการยอมรับบทบาททางสังคมที่จะเปลี่ยนแปลงไปในอนาคตด้วยนอกจากนี้การสร้างบทบาททางสังคมของตนขึ้นมาใหม่เพื่อทดแทนบทบาทหน้าที่ที่สูญเสียไปขึ้นกับบทบาททางสังคมและการมองเห็นคุณค่าของตนเองเป็นสิ่งสำคัญ ทฤษฎีบทบาททางสังคม (Role Theory) อธิบายถึง อายุเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งในการที่จะกำหนดบทบาทของแต่ละบุคคล บุคคลจะปรับตัวต่อการเป็นผู้สูงอายุได้ดีเพียงใด ย่อมน่าจะขึ้นอยู่กับที่ยอมรับบทบาทของตนเองในแต่ละช่วงอายุ ซึ่งบทบาทดังกล่าวจะส่งผลไปถึงการยอมรับบทบาททางสังคมที่จะเปลี่ยนแปลงไปในอนาคตด้วย บทบาททางสังคมจะสามารถช่วยเหลือผู้สูงอายุได้มากโดยการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้นในทุกหมู่บ้าน เพื่อให้ผู้สูงอายุวัยเดียวกันได้พบปะสังสรรค์กัน ปกปักรักษาหรือในการที่จะช่วยเหลือสังคมได้ด้วย สิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้สูงอายุอยู่อย่างมีความสุข อยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรีและเหมาะสม กล่าวคือ เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับประโยชน์จากสังคมเสมอเหมือนสมาชิกอื่นในสังคม ผู้สูงอายุแต่ละคนจะมีความสามารถแตกต่างกันไป จึงสามารถเลือกทำงานอาสาสมัครได้ตามความถนัดและความสนใจของแต่ละคน ซึ่งจะทำให้บทบาททางสังคมของผู้สูงอายุมีต่อเนื่อง

สิ่งสำคัญสำหรับผู้สูงอายุมากกว่าการลดบทบาท (Role Loss) ทางสังคมลง จะพบว่าผู้สูงอายุมีทัศนคติเกี่ยวกับตนเองในทางบวกและมองโลกในแง่ดีจะมีความกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรมและบทบาทใหม่ๆให้กับผู้สูงอายุพอสมควร ทฤษฎีกิจกรรมทางสังคม (Activity Theory) อธิบายว่า ถ้าบุคคลใดมีกิจกรรมมากอย่างจะสามารถปรับตัวได้มากขึ้นเท่านั้นและมีความพึงพอใจในชีวิตสูงทำให้เกิดความสุขในการดำเนินชีวิตต่อไป แนวคิดนี้จะเห็นว่ากิจกรรมเป็นกิจกรรมเหล่านี้จะช่วยให้ผู้สูงอายุได้พัฒนาในส่วนต่างๆของร่างกายให้สมวัย กิจกรรมที่น่าจะจัดให้กับผู้สูงอายุ ได้แก่ งานอดิเรกต่างๆ งานอาสาสมัคร เป็นที่ปรึกษาให้กับหน่วยงานต่างๆ และเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ หรือเกษียณอายุงานแล้ว เวลาว่างหาได้ง่าย และมีมาก กิจกรรมยามว่างไม่ว่าเพื่อนันทนาการ หรือการเรียนรู้สิ่งใหม่ หรือให้บริการผู้อื่น จึงเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งนำความพึงพอใจมาทำให้มีชีวิตชีวาและมีความหมาย การที่เกษียณอายุการทำงานอย่างไม่มีจุดหมาย จะนำไปสู่ความแข็ง เบื่อหน่าย และแยกตัวออกจากสังคม ความจริงนั้นกายและจิตใจเจริญงอกงาม ขึ้นตามแรงกระตุ้นของกิจกรรมต่างๆ มากกระตุ้นชีวิตของเราให้เจริญงอกงาม

จะเห็นได้ว่า บทบาททางสังคมของผู้สูงอายุขึ้นอยู่กับที่ยอมรับและกับปรับตัวของตนเองในแต่ละช่วงอายุ โดยพบว่าผู้สูงอายุมีทัศนคติเกี่ยวกับตนเองในทางบวกและมองโลกในแง่ดีจะมีความกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรมและบทบาทใหม่ๆที่จะสามารถช่วยเหลือผู้สูงอายุได้มากโดยการรวมกลุ่ม ของผู้สูงอายุในวัยเดียวกันความสนใจในสิ่งเดียวกันได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์กัน ปกปักรักษาหรือในการที่จะช่วยเหลือสังคมได้ด้วยที่ รู้สึกถึงคุณค่าในตนเองสร้างความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงวัยทำให้เกิดความสุขในการดำเนินชีวิตต่อไป

ประสบการณ์อันทรงคุณค่าของผู้สูงอายุ

การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุนำมาซึ่งความท้าทายสำหรับรัฐบาลและสังคมจำเป็นต้องมองวิกฤติการณ์เป็นโอกาส ด้วยการวางแผนเพื่อแก้ปัญหาความท้าทายเหล่านี้ ในการประชุมสมัชชาโลกว่าด้วยผู้สูงอายุ (The Second World Assembly on Aging 2002) จัดขึ้นที่กรุงแมดริด ประเทศสเปน ปี ค.ศ.2002 ได้เน้นประเด็นหลักที่ทำให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ร่วมในการพัฒนา โดยเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ นโยบายและการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้อง ที่มองว่าผู้สูงอายุเป็นเพียงผู้ได้รับสวัสดิการเท่านั้น เปลี่ยนมาเป็นการใช้มิติทางศักยภาพและประสบการณ์จะก่อให้เกิดความเข้าใจถึงคุณค่าในตัวของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง

ผู้สูงอายุในสังคมถือว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า เป็นผู้ถึงพร้อมทั้งคุณวุฒิและวัยวุฒิ เพียบพร้อมไปด้วยความรู้และประสบการณ์ แม้ผู้สูงอายุจะเข้าสู่วันที่ร่างกายอ่อนแอเสื่อมถอยแล้วก็ตามแต่ก็ยังพร้อมและสามารถที่จะช่วยเหลือครอบครัวและสังคมได้ ทักษะที่ดีต่อผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญต่อการกำหนดนโยบายที่ช่วยสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ การสนับสนุนผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ (Action Ageing) โดยกำหนดโครงการที่เหมาะสมกับกลุ่มวัยต่างๆ เพื่อให้เกิดทัศนคติที่ดี ตลอดจนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้นำศักยภาพที่มีในตัวเองออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมนั้นถือว่าเป็นการเพิ่มคุณค่าในตัวเองของผู้สูงอายุ ซึ่งอาจจะนำไปในลักษณะของการรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชน และสังคม หรืออาจจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “อาสาสมัคร” หรือ “จิตอาสา” การรวมกลุ่มเหล่านี้จะอยู่ในรูปแบบสโมสร หรือชมรมโดยอาจจะยึดความพร้อมของผู้สูงอายุเป็นหลักการมุ่งเน้นส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาในศักยภาพและความสามารถของผู้สูงอายุนั้นใน ความรู้และความสามารถ พร้อมทั้งภูมิปัญญาที่จะนำมาแบ่งปันและช่วยเหลือผู้อื่นในสังคมได้อย่างเต็มที่เป็นการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุ” อย่างสมบูรณ์

การสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้สูงอายุโดยมองเห็นศักยภาพที่มีในผู้สูงอายุด้วยประสบการณ์อันทรงคุณค่า ในความรู้และความสามารถ ทักษะและประสบการณ์ พร้อมทั้งภูมิปัญญาที่สะสมมายาวนาน ที่จะนำมาแบ่งปันและเกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น ส่งเสริมให้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม เป็นการเพิ่มคุณค่าและความภาคภูมิใจในตัวเองของผู้สูงอายุด้วย

การสร้างพลังอำนาจให้กับผู้สูงอายุ

การเสริมสร้างพลังอำนาจเกิดมาจากแรงผลักดันในตัวบุคคล หรือความสามารถของบุคคลในการโน้มน้าวชักจูงให้บุคคลอื่นทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่บุคคลนั้นต้องการ (Maquis & Huston, 1996) และเป็นความสามารถสั่งการให้บุคคลอื่นกระทำการบางสิ่งที่ต้องการได้ หรือกระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งให้บังเกิดขึ้น (Catalano, 1996) โดยต้องมีฐานอำนาจในการรองรับ โดยอาจจะมาจากตำแหน่งหน้าที่ที่ครองอยู่ (Position Power) หรือมาจากความสามารถบุคลิกลักษณะเฉพาะตน (Personal Power) (Schermerhorn, Jr., 1999)

การเสริมพลังอำนาจผู้สูงอายุมาจากอำนาจเฉพาะตนที่มาจากความเชี่ยวชาญ (Expert Power) เป็นความสามารถที่เหนือบุคคลอื่นเนื่องจากมีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่แสดงให้เห็นเป็นประจักษ์และเกิดการยอมรับในชุมชน โดยใช้ความรู้ที่นำมาใช้ในการช่วยเหลือ ผลักดัน ส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติตามจนบรรลุตามเป้าหมายที่ชุมชนต้องการ อีกทั้งยังผู้อื่นยอมรับนับถือและต้องการเลียนแบบ (Reference Power) และยังเป็นผู้มีอำนาจในการเก็บรวบรวมข้อมูล หรือล่วงรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับบุคคล เหตุการณ์ หรือความเป็นจริงต่างๆที่สามารถทำให้ทำนายพฤติกรรมหรือเหตุการณ์ในอนาคตได้ใกล้เคียงกับความเป็นจริง

การพัฒนาในการใช้อำนาจที่กล่าวมานั้น จะส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความเข้มแข็งสามารถช่วยเหลือตนเองได้และยังสามารถแสดงศักยภาพของตนเองออกมาได้อย่างเต็มที่โดยการดึงศักยภาพของผู้สูงอายุที่นอกเหนือจากการช่วยเหลือตัวเองได้แล้วยังสามารถมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้อื่นที่ประสบปัญหาที่ใกล้เคียงหรือเช่นเดียวกับตนเองได้ ทั้งการช่วยเหลือทางด้านจิตใจ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นการเสริมพลังอันก่อให้เกิดความเชื่อมั่นในคุณค่าของตนเอง มีสุขภาพจิตที่ดีขึ้นจากทัศนคติในแง่บวกต่อการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายไม่ท้อแท้ หมกหมุ่นกับสภาพปัญหา มีกำลังใจที่จะเผชิญการเปลี่ยนแปลงด้วยคาดหวังจะทำให้มีชีวิตที่ดีขึ้น มีความเชื่อมั่นในประสบการณ์ที่สั่งสมมาสามารถถ่ายทอดให้กับให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่นและยังสามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เพิ่มความสามารถในการพิจารณาตนเองด้วยเหตุและผล เกิดจิตสำนึกรับผิดชอบสังคมร่วมกันในการแก้ไขปัญหา นำไปสู่ความรู้และทักษะในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาวิธีการปฏิบัติงานเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการของชุมชน

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ

จากการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุมีปัจจัย 3 ด้าน อันประกอบไปด้วย

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาสูงจะมีความสามารถในการดูแลตนเอง และมีโอกาสเลือกทำกิจกรรมได้ดี และมากกว่ากลุ่มที่มีการศึกษาต่ำงานอดิเรก หมายถึง วิธีการในการใช้เวลาทำกิจกรรมด้านต่างๆ นอกเหนือไปจากหน้าที่การงานประจำเป็นการใช้เวลาว่างที่ก่อให้เกิดความเพลิดเพลินแก่ผู้กระทำโดยตรง เช่น งานอดิเรก และสุขภาพ ผู้สูงอายุมักประสบปัญหาสุขภาพที่ทรุดโทรมลง ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน และการต้องพึ่งพิงผู้อื่น สิ่งนี้ทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกด้อย ในสายตาของบุคคลทั่วไปและมีผลต่อความพึงพอใจของผู้สูงอายุด้วย

2. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัญหาเศรษฐกิจเป็นปัญหาหลักของผู้สูงอายุ ทำให้รายได้ลดน้อยลง ส่งผลต่อความสามารถในการดูแลตนเอง ทางด้านสุขภาพ และส่งผลต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ

3. ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ทางสังคม เมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ทำให้ต้องเสียบทบาทในการทำงาน ผู้สูงอายุจึงเปลี่ยนจุดสนใจไปยังครอบครัว หาบบทบาทใหม่ให้กับตนเอง ด้วยการเป็นผู้ให้คำปรึกษา แนะนำช่วยเหลือลูกหลานภายในบ้าน หากความสัมพันธ์ในครอบครัวดี จะส่งผลต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ส่วนด้านความสัมพันธ์ของผู้สูงอายุกับบุคคลภายนอก หรือสังคมนั้น ในปี 1986 เบอร์กแมน ได้ทำการศึกษาผู้สูงอายุจำนวน 7,200 คน เป็นเวลา 10 ปี พบว่าผู้สูงอายุที่แยกตัวออกจากสังคมมีอัตราการตายสูงกว่าผู้ที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคม ถึง 2.5 เท่า

จากปัจจัย 3 ด้านที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุในส่วนของงานอดิเรกและการมีสัมพันธ์กับบุคคลในครอบครัว รวมทั้งสังคมซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) ดังที่ได้กล่าวไว้แต่ต้น ในเรื่องของกิจกรรมในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุซึ่งอาจกลายเป็นบทบาทหน้าที่ของผู้สูงอายุ ที่ควรมีต่อสังคม ครอบครัว และชุมชน เพื่อการมีคุณค่าในชีวิตและเพิ่มความพึงพอใจตนเองของผู้สูงอายุ อาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ **กิจกรรมที่ไม่มีรูปแบบ (Informal activity)** ทั้งการช่วยเหลืองานของสมาชิกในครอบครัว และการพบปะสังสรรค์กับผู้อื่นในสังคม **กิจกรรมที่มีรูปแบบ (Formal activity)** เช่น เข้าร่วมในสมาคมต่างๆ การเข้ากลุ่มทางศาสนา การเป็นอาสาสมัครเพื่อสังคม ซึ่งเป็นกิจกรรมภายนอกครอบครัว เป็นต้น และ **กิจกรรมที่ทำคนเดียว (Solitary activity)** เป็นการทำงานในยามว่าง กิจกรรมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจส่วนตัว และกิจกรรมภายในบ้าน ดังนั้น การสร้างเสริมคุณค่าให้กับชีวิตผู้สูงอายุต้องมีการส่งเสริมกิจกรรมที่สอดคล้องกับศักยภาพของผู้สูงอายุแต่ละบุคคลและความต้องการผู้สูงอายุ

แนวคิดการพัฒนาชุมชนโดยผู้สูงอายุ

สังคมไทยดั้งเดิมมีลักษณะเด่นที่เป็นวัฒนธรรมของชาติคือ การให้ความเคารพนับถือและยกย่องผู้สูงอายุ เพราะเป็นผู้ที่มากทั้งอายุและประสบการณ์จึงสามารถบอกเล่าความหลังและการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ได้สั่งสมมาแต่ในอดีตอันก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน ในระยะแรกของแผนพัฒนาประเทศมีการจัดทำระบบฐานข้อมูลของผู้เกษียณอายุ โดยจำแนกตามประสบการณ์ความเชี่ยวชาญ ตลอดจนความสนใจที่จะช่วยเหลือในสาขาพัฒนาต่างๆ ในแต่ละภูมิภาค ซึ่งผู้สูงอายุเหล่านี้ถูกเรียกว่า “วุฒิอาสาสมัคร” ได้ให้ความช่วยเหลือแก่หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ ตามคำขอของหน่วยงานต่างๆ ด้วยการเป็นที่ปรึกษา วิทยากรให้คำแนะนำและเสนอแนะข้อคิดเห็นด้านวิชาการและการบริหารจัดการในเตรียมความพร้อมในการรองรับสังคมสูงวัย และส่งเสริมบทบาทให้ผู้สูงวัยได้ร่วมเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาประเทศดังนี้

1. การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ โดยส่งเสริมพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุวัยต้นให้สามารถเข้าสู่ตลาดงานเพิ่มขึ้น ให้ผู้ประกอบการมีการจ้างงานที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ และสนับสนุนช่องทางการตลาด แหล่งทุน และบริการข้อมูลเกี่ยวกับโอกาสในการประกอบอาชีพสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน ยกย่องคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยการปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และมีชีวิต พัฒนาระบบการดูแลและสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ และพัฒนานวัตกรรมสิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้ชีวิตประจำวันที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ และส่งเสริมการพัฒนาเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุทุกกลุ่มในสังคม

2. การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมโดยเพิ่มการจัดสวัสดิการสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายประชากร ร้อยละ 40 อาทิ เพิ่มเบี้ยคนพิการและเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุที่ยากจนที่มีรายได้ต่ำสุดอย่างเพียงพอและเหมาะสม ให้เพียงพอที่จะดำรงชีพได้และสนับสนุนชุมชนให้มีการจัดบริการตามความจำเป็นสำหรับผู้สูงอายุ ส่งเสริมและจัดหาโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสมให้ประชากรกลุ่มต่างๆ

3. การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน โดยพัฒนานวัตกรรมทางการเงินในรูปแบบใหม่ด้วยการสนับสนุนให้สถาบันการเงินออกแบบผลิตภัณฑ์ทางการเงินให้ตอบสนองความต้องการของแต่ละกลุ่ม อาทิ กลุ่มผู้สูงอายุที่ต้องการหลักประกันการดำรงชีวิตหลังเกษียณ ยุทธศาสตร์ที่ 7 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ โดยพัฒนาระบบขนส่งสาธารณะในเขตเมือง ที่คำนึงถึงการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย ให้แก่ผู้ใช้บริการทุกกลุ่ม ภายใต้หลักการออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design) โดยเฉพาะกลุ่มผู้พิการและผู้สูงอายุ

8. การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม โดยการลงทุนวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางสังคม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและยกระดับคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

ดังนั้น เพื่อการพร้อมรับสังคมผู้สูงอายุ การส่งเสริมการนำศักยภาพผู้สูงอายุมาใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคม จากประสบการณ์ในด้านต่างๆที่มีอยู่ เกิดการรวมกลุ่มกันทำงานให้กับชุมชนรวมไปถึงการริเริ่มกิจกรรมจิตอาสาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและชุมชนโดยร่วมระดมความคิดเห็นและวิเคราะห์ปัญหา ตลอดจนกำหนดแผนงาน/โครงการในการแก้ไขปัญหา ในลักษณะร่วมคิดร่วมทำกับหน่วยงาน องค์กร และชุมชนทุกด้าน

บทบาทและประสบการณ์สร้างสรรค์ของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน

บทบาทของการใช้ประสบการณ์ชีวิตในการสร้างสรรค์พัฒนาชุมชนด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจการหนุนเสริมการทำงานให้สอดคล้องกับความต้องการในชุมชนและหน่วยงานต่างๆอย่างสร้างสรรค์ตั้งแต่ระดับพื้นที่จนถึงระดับประเทศ โดยสามารถแบ่งบทบาทออกเป็น 6 ด้าน ดังนี้

1) บทบาทผู้สูงอายุในการส่งเสริมอาชีพ รายได้ และพัฒนาคุณภาพชีวิต

การมีทักษะในวิชาชีพต่างๆเป็นการสะท้อนคุณค่าแห่งประสบการณ์ของผู้สูงอายุ สามารถนำมาถ่ายทอดเป็นองค์ความรู้ ด้วยฝีมือช่างสาขาต่างๆจากคนรุ่นเก่า ประชาชนชาวบ้านจากผู้สูงวัยในหลายสาขาอาชีพเปรียบเสมือนสินทรัพย์สำหรับคนรุ่นใหม่ที่มีองหาแนวทางการต่อยอดธุรกิจและสร้างสรรค์นวัตกรรมที่แตกต่างไปจากตลาดที่มีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นนักลงทุน นักการตลาด หรือ "เหล่านีนาเกอร์" ที่โปรดปรานการประดิษฐ์สิ่งของด้วยตนเอง นำมาสร้างสรรค์งานและอาชีพเอสร้างรายได้ให้กับคนรุ่นใหม่ได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างที่ช่วยอธิบายเรื่องนี้ได้ชัดเจนมากขึ้นคือ บริษัท ป่าสาละ ทดลองออกแบบโมเดลการพัฒนาพื้นที่ชุมชนแออัดในคลองเตยให้เป็นชุมชนที่ยั่งยืน โดยให้ผู้สูงอายุในชุมชนสืบทอดความรู้และฝีมือการปรุงอาหารจากรุ่นสู่รุ่น รับหน้าที่เป็นแม่ครัวประจำชุมชน พร้อมบริการไปตามบ้านต่างๆซึ่งถือเป็นความคิดสร้างสรรค์ที่น่าสนใจในแง่ของการแปลง"ฝีมือ"ของคนรุ่นก่อนที่หาซื้อมาได้ยากในวันนี้ให้

เป็น"ต้นทุน"สำหรับธุรกิจเพื่อสังคม ทั้งยังตอบโจทย์เรื่องการสร้างอาชีพให้ผู้สูงอายุมีรายได้เป็นของตนเองและมีปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชนมากขึ้น

2) บทบาทผู้สูงอายุกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนทั่วไป

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่ถูกทำลายจากการพัฒนาอุตสาหกรรมทำให้เกิดปัญหาขยะเพิ่มขึ้นตามจำนวนสมาชิกชุมชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตคนในชุมชนทั้งเรื่องสุขภาพ ชีวิตความเป็นอยู่ โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ป่วย หรือผู้ป่วยเรื้อรังที่ต้องเฝ้าระวังสุขภาพอย่างต่อเนื่อง ด้วยศักยภาพการรวมกลุ่มของชาวบ้านที่มีความพยายามสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นมีแนวคิดการนำภูมิปัญญามาใช้ป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมและรักษาสุขภาพคนในชุมชน อาทิ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับเครื่องจักสาน "กระติบข้าว" มาใช้ทดแทนพลาสติก ทั้งใส่ข้าวเหนียวแทนการใช้ถุงพลาสติก ปรากฏว่านอกจากช่วยลดปริมาณขยะลงมาก อีกทั้งคนรับประทานไม่ต้องกังวลเรื่องอันตรายจากพลาสติกด้วย ขณะเดียวกันยังสร้างความตระหนักถึงการรักษาป่าชุมชน รักษาสิ่งแวดล้อม และประชาชนมีรายได้เสริมจากการทำกระติบข้าวไม้ไผ่ขาย ยกตัวอย่างกรณี "พ่อคล้าย สุริยะวงศ์" ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นแห่งบ้านไชยสถาน วัย 73 ปี เล่าว่า กว่า 30 ปี แล้วที่นำความรู้ ภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษถ่ายทอดมาใช้ในการผลิตกระติบข้าว ซึ่งนอกจากได้ใช้ประโยชน์แล้วยังช่วยลดขยะถุงพลาสติกลงด้วย โยกล่าว่า “ปัจจุบันเวลาหมู่บ้านมีงานจะใช้กระติบข้าวใส่ข้าวเหนียวแทนถุงพลาสติก ซึ่งไม่เป็นอันตราย อีกทั้งกระติบไม้ไผ่หนึ่งอัน มีอายุการใช้งานอย่างต่ำ 5-10 ปี บางอันถ้าเลือกไม้ที่แก่กำลังดีและจักสานแน่นหนา จะอยู่ได้ถึง 30 ปีทีเดียว ยังสร้างรายได้ให้พวกเรานั่นด้วย ทำให้เราไม่ต้องอยู่ว่างๆ การมีงาน ทำให้สบายใจ ไม่เครียด ไม่ป่วย เพราะทำตัวมีคุณค่ากับชุมชนและสังคม ลูกหลานได้ฟังพา"กระติบข้าวของชาวบ้านไชยสถาน มีการพัฒนาไปอย่างเข้มแข็งจนเป็นแบบอย่างชุมชนพึ่งตนเองอย่างดี ที่กลุ่มผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรม ยังสร้างรายได้เสริมแก่สมาชิกในชุมชนได้อย่างน่าพอใจ โดยมีไม้ไผ่ที่ปลูกเองและยังเป็นการช่วยกันรักษาป่าซึ่งเป็นต้นทุนทางสังคม ทำให้เกิดผลิตผลที่ผนวกกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ถือเป็นแบบอย่างชุมชนที่มีความเข้มแข็ง และกำลังขยายไปสู่ชุมชนในพื้นที่ทั้งหมดต่อไป”

3) บทบาทผู้สูงอายุในฐานะหมอพื้นบ้านเพื่อการสาธารณสุขและสังคมสงเคราะห์

การสาธารณสุขและสังคมสงเคราะห์เป็นการดูแลเกี่ยวกับสุขภาพของประชาชน การนำภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านไทย หมายถึง การดูแลสุขภาพตนเองในชุมชนแบบดั้งเดิมจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ พิธีกรรม วัฒนธรรม ประเพณี และทรัพยากรที่แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น และเป็นที่ยอมรับของชุมชนนั้น มีการสนับสนุนเชิงนโยบายเพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในสถานบริการและระดับชุมชน การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของปราชญ์ท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านไทย โดยรวบรวมหมอพื้นบ้านและจัดตั้งเป็นชมรมโดยมีกิจกรรมให้สมาชิกที่เป็นหมอพื้นบ้านได้มีโอกาสพบปะ มีการประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ การสัมมนาตำรายาสมุนไพรพื้นบ้าน การเดินป่าสำรวจพันธุ์สมุนไพร จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำให้ได้รับความรู้เพิ่มเติม

4) บทบาทผู้สูงอายุในการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม

ผู้สูงอายุมีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ผ่านการเลือกสรรกลั่นกรองด้วยเหตุและผลอย่างรอบคอบและรอบด้านจากผู้ที่มีองค์ความรู้ในการดำเนินชีวิตปรารถนาที่จะสืบต่อวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นให้คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่างๆการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นขึ้น เพื่อแสดงถึงวิถีชีวิตและความเป็นมาของชุมชน อันจะสร้างความรู้และความภูมิใจ

ในชุมชนท้องถิ่นด้วย อีกทั้งยังต้องส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ผู้ดำเนินงานให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญา ความรู้อย่างเต็มที่ ยกย่องประกาศเกียรติคุณในลักษณะต่างๆ ด้วย

5) บทบาทของผู้สูงอายุกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

หลักการสำคัญในการพัฒนามนุษย์คือ การพัฒนาด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจและด้านปัญญา ต้องมีการสร้างทุนมนุษย์ด้วยการส่งเสริมการเรียนรู้ตนเอง เรียนรู้บุคคลอื่น และเรียนรู้สิ่งแวดล้อมชุมชน สังคมไทยและสังคมโลกจึงจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และเมื่อมนุษย์มีความสมบูรณ์ในตัวเองแล้ว จึงจะสามารถนำความรู้ ความเข้าใจและทักษะที่ได้ไปพัฒนาบุคคล องค์กร และสังคมที่ตนต้องสัมพันธ์เกี่ยวข้องการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุที่มีความรู้ความสามารถได้ถ่ายทอดความเป็นนักคิด นักประสาน นักปฏิบัติ และผู้สร้างแรงบันดาลใจในการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาที่มีเป้าหมายร่วมกันของทุกภาคส่วนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุร่วมเรียนรู้กับชุมชนและภาคีเครือข่ายการพัฒนาในการร่วมวิเคราะห์สภาพภูมิสังคมและเสนอแนะแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการและภูมิสังคมในแต่ละพื้นที่หรือประเด็นการพัฒนาอย่างแท้จริง เกิดการค้นหาและสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่จะก่อให้เกิดแรงกระเพื่อมการขับเคลื่อนการพัฒนาในชุมชน การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของคนในชุมชนเกี่ยวกับกระบวนกรคิด วิเคราะห์ วิถีปฏิบัติ และแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เหมาะสมกับสภาพภูมิสังคม ประเทศ และนานาชาติ

6) บทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาเพื่อความมั่นคงของชาติ

ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีคุณค่าและศักยภาพ มีศักดิ์ศรีและสมควรดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนของตนได้อย่างมีคุณภาพที่สมเหตุสมผล และสมวัย สมควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้มีส่วนร่วมอันเป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยถือเป็น ”หลักชัยของสังคม” กล่าวคือ ต้องมีการเสริมสร้างจิตสำนึกให้คนในสังคมต้องตระหนักถึงผู้สูงอายุในฐานะบุคคลที่มีประโยชน์ต่อสังคม ในบทบาทของการเป็นผู้ให้อย่างมีคุณค่าและมีศักดิ์ศรี ด้วยจิตอาสาอันเป็นสาธารณะประโยชน์มากกว่าการกำหนดให้อยู่ในสถานะของผู้เป็นภาระและต้องสงเคราะห์ในสังคมการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและภาคประชาสังคม ในการพัฒนานโยบายต่างๆในระดับท้องถิ่น เป็นการสร้างความมั่นคงในสังคม อีกทั้งยังการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างเครือข่ายผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาไปสู่สถาบันองค์กรผู้สูงอายุ การพัฒนาชมรมผู้สูงอายุให้มีอาสาสมัครส่งเสริมสิทธิเพื่อติดตามเฝ้าระวังในเรื่องการเข้าถึงสิทธิและความมั่นคงทางรายได้ผู้สูงอายุ รวมทั้งการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาต่างๆ โดยเฉพาะกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการพร้อมรับกับสังคมผู้สูงอายุในอนาคต นอกจากนี้แล้ว ยังเชื่อมโยงสู่สังคมระหว่างประเทศ โดยเฉพาะประชาคมอาเซียนด้วยวิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมมือกันพัฒนางานผู้สูงอายุในระยะยาว

บทสรุป

การก้าวเข้าสู่สังคมแห่งผู้สูงอายุต้องมีการวางแผนอย่างเป็นระบบและเริ่มดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม มีการทบทวนทัศนคติเกี่ยวกับผู้สูงวัยใหม่ การส่งเสริมการดำรงชีวิตผู้สูงอายุอย่างเหมาะสมและมีพลังอันทรงคุณค่าจากประสบการณ์ ทักษะ ความรู้ ความเชี่ยวชาญ เปิดโอกาสให้ผู้สูงวัยเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและสร้างสรรค์สังคมที่ตนอาศัยอยู่ จะนำไปสู่ความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมการสร้าง ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งยังใช้การวิจัยและนวัตกรรมใหม่ๆยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ รวมไปถึงการใช้ทักษะในวิชาชีพต่างๆของผู้สูงอายุมาส่งเสริมการสร้างงาน อาชีพ รายได้ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในชุมชน ในบทบาทของนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม บทบาทของหมอพื้นบ้านจากภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านไทยในการดูแลสุขภาพของชาวบ้านในชุมชน บทบาทนักสืบสานศิลปวัฒนธรรมจากการเลือกสรร ตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์ และการปฏิบัติอย่างเหมาะสม บทบาทของผู้สร้างทุนมนุษย์ให้ชุมชนจากการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิสังคม

คุณประโยชน์ที่ได้รับทำให้เกิดการพัฒนาทั้งต่อตนเอง และสังคม และยังส่งผลให้ผู้สูงอายุยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเพื่อความมั่นคงของชาติ จากการเป็นผู้ให้อย่างมีคุณค่าและมีศักดิ์ศรี แสดงถึงการเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยมีจิตสาธารณะ บทบาทดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการสร้างความพร้อมในการรับมือกับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- Catalano, (1996). **Contemporary Professional Nursing**. U.S.A.: F.A. David Company.
- Marquis, B. L., & Huston, C. J. (1996). **Management Decision Making for Nurses: 124 Cases Studie**. Philadelphia: J. B. Lippincott.
- NSO: National Statistic Office (2555). **Mental Health of Thai Elderly**. Bangkok: Srimueng Printing Co., Ltd. Thailand.
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2556). **Population projections for Thailand 2010-2040**. Bangkok. Thailand.
- Schermerhorn, J.R. (1999). **Management**. (6th ed). New York. John Wiley Son, Inc.
- United Nation. (1975). **Popular Participation in Decision Making of Development**. New York: United Nations Publication.
- World Health Organization (WHO). (n.a). **Definition of an older or elderly person: Proposed Working Definition of an Older Person in Africa for the MDS Project**. From <http://www.who.int/healthinfo/survey/ageingdefnolder/en/index.html>. (Access: 25 Sept 2017)